

הגעלת כלים וטבילת כלים בשנה זו :

תמליל דרשת שבת הגדול תשפ - הגר"ד מורגנשטרן שליט"א

השנה יש צרת רבים, שהרבה זוגות, בעיקר צעירים, אך גם יותר וותיקים באופן לא צפוי נאלצים לשהות בפסח בפעם הראשונה לבד, מבלי אפשרות להתארח אצל אחרים. במצב הנוכחי, לא תמיד יש באפשרותם לסדר הכל בדרך שהיו רוצים, נשתדל בזה לעבור על כמה מהדינים לראות איזה מהם יותר לעיכובא ואיזה מהם פחות. ואיך מסתדרים במה שיש בידם להשיג.

יש להקדים. עד כמה שיש אפשרות, כל מה שאפשר להשתמש בחד פעמי יש לעשות כן. יש בזה ריווח כפול. פחות נצרכים לנושאי בהגעלת כלים וטבילת כלים, וזה חשוב כאשר הזמן קצר וכחות הנפש אינם במידה גדושה. גם יש בזה ריווח שמתרחקים עוד מחשש של העברת הווירוס מאחד לשני, כאשר אין צורך לשטוף כלים אחרי השימוש. אך יש דברים שא"א להשיג מפלסטיק חד פעמי, כמו סירים וכדומה.

הגעלת כלים חדשים : המנהג כאן בארץ ישראל להקפיד לעשות הגעלה לכלים חדשים של מתכת. הסיבה לכך, משום שחוששים שמא בזמן יצור הכלים השתמשו בשמנים שונים ממקור שאינו כשר. הצורך בשמנים בזמן יצירת כלי יכול להיות באחד משני אופנים: (א) בזמן שמחממים מתכות, התכונות של המוצר הסופי כגון אם יהיה קשה או רך, מעביר חום יותר טוב או פחות וכו', תלויים במהירות הקירור של המתכת. ומשתמשים בשמן לווסת מהירות הקירור. (ב) בזמן רידוד המתכת משתמשים בשמן למנוע שריטות, ובזמן הרידוד תחת טונות של לחץ - המתכת מתחממת ובוולעת את השמן שמרוח עליו. השמן שבשימוש למטרות הנ"ל, עלול להיות ממקור שאינו כשר. מסיבה זו מצוי בכל שכונה 'הגעלת כלים' בחביות גדולות להקל על הקונים הכלים החדשים.

יש לציין שכלים המיועדים לשימוש בצונן, כגון מפצח אגוזים, מגש מצות וכד' - אינם חייבים בהגעלה, שהרי גם אם נבלע בהם טעם איסור אינו יוצא מהם אא"כ משתמשים בהם בחום של יותר מיד סולדת בו.

אמנם רוב הכלים החדשים ניתן להגעיל בבית. ניתן להרתיע מים בסיר ע"ג הפלטה או גז עד שהמים רותחים ומעלים בועות, ולהכניס את הסכו"ם או כלים קטנים אחרים בתוך המים, כאשר עדיין ממשיכים לבעב. וכן אפשר לעשות זאת בקומקום החשמלי וכאשר פותחים את המכסה המים ממשיכים לבעב.

עוד צריך לדעת שלא צריכים להכניס כל הכלי לתוך המים בבת אחת, אפשר להכניס חצי ולהפוך אותו ולהכניס את הצד השני. יש להכניס למים הרותחים להשהות הכלי בפנים זמן מה ולהוציאו, ולפי המנהג בהגעלה מיד לשטוף אותו במים קרים.

אמנם יש סירים או תבניות שאין סיר אחר מספיק גדול בשביל להכניס אל תוכם. בסיר שנטרף או סיר חמץ שרוצים להשתמש בו לפסח יש אפשרות למלאות את הסיר עד שהוא מלא לגמרי ולהרתיע בו מים עד שהמים גולשים החוצה. בדרך כלל ברגע שהמים רותחים ממילא הם גולשים ונשפכים החוצה. (בעבר היו צריכים לזרוק במים מתכת רותחת או אבן רותח כדי שהמים יישפכו החוצה). אך בכלים חדשים הגעלה בצורה זו איננה מועילה כיוון שיש חשש שגם נבלע טעם איסור מבחוץ, וכמו במצקת שנטרף לא מהני להגעילו רק בפנים, גם כאן צריכים הגעלה גם מבחוץ.

סביר להניח שיהיו שכונות או בתי כנסת שיציעו גם השנה הגעלת כלים. אך יש לבדוק לפני שמגיעים להגעלות כלים מסוג זה, שהם עומדים בכל התנאים של זהירות מחמת נגיף קורונה. ברור שמי שלא מבין את גודל הסכנה, קשה לסמוך עליו שינקוט באמצעי הזהירות הנדרשים. יש לציין את הצורך במרחק הראוי והשימוש במסכות. כמו שצינו בחלק האגדה - הווירוס עובר באוויר, נדבק למשטחים כמו ברזל, ואם נוגעים באותם המשטחים ואח"כ נוגעים בפה או האף - עלולים להדבק בוורוס. גם כאן ברמת שלמה הווירוס הגיע ומשתולל. ולכן יש לדאוג שישמרו מרחקים בין העוסקים בהגעלה ובין המביאים הכלים. וגם בין האנשים מחכים בתור. אין לקיים מפגשים ברחוב או ברחבה וכו'. אחרי הגעלה יש לחזור הביתה ולשטוף כל הכלים עם מים וסבון, וכן להזהר לשטוף את הידים כמו שדורשים עם סבון.

בדיעבד, האם אפשר להשתמש בכלים חדשים שלא עברו הגעלה?

היות ולא אצל כל אחד יהיה אפשרות להגעיל כלים, יש לדון במצב של בדיעבד, האם ניתן להשתמש עם כלים חדשים שלא הגעילו אותם.

האמת, שלאחר כמה וכמה בדיקות שעשו במשך השנים, נראה שהשימוש בשמנים שהם ראויים לאכילה שמקורם הוא מן החי, נעשה מאד מאד נדיר. היום המפעלים המייצרים כלים הם ענקים, ושומנים שמשתמשים בהם מכינים אצל חברות כימיקליות ענקיות. פעם ועד כשרות בחו"ל הציעו מכשיר מיוחד להכשיר חביות של חמישים ליטר משתמשים להעביר אוכל בין מדינות שונות. הטענה שלהם היתה שגילו בדרך לא דרך את הסודות של עשיית השמן משתמשים בו למרוח החביות ולמנוע חולדה עד השימוש. השמן מורחים עוד לפני עשיית החביות ומונח על המתכת בזמן שמלחימים את החביות והוא נבלע בו בחום של הרבה יותר מיד סולדת בו. התבקשתי להצטרף לסיור בפעל בלוד לראות את הדברים מקרוב. התברר שיש על השמן אזהרות שלא לאכול אותו מחשש סכנה שהוא רעיל, אך אחד מהמשגיחים לא העז לטעום אותו, והוא היה פסול לאכילת כלב בוודאי. מבין המשגיחים השונים ששאלתי, אף אחד לא נקלע למפעל שהשתמש בשמן בעייתי.

בכל אופן אין בבירור הזה לשנות המנהג הקיים בארץ. ובכל אופן גם כאשר השנים כתיקונם, במקום שא"א להגעיל כלי מתכת, ודוגמה לכך מכשירי חשמל למיניהם שהיו מתקלקלים ע"י הגעלה, מקילים להשתמש בהם בלי הגעלה. וידוע שכל הכלים האלו אינם בני יומם מבליעת השמן, ובין כה וכה מעיקר הדין האוכל לא יאסר.

לכן במקום שא"א יש להקל להשתמש בסירים גם אם לא הצליחו להגעיל אותם. אך כשיעבור זעם במהרה, יש לחזור ולעשות הגעלה כפי המנהג.

טבילת כלים

מבואר בשו"ע (יו"ד סי' קכ): **"הקונה מהעובד כוכבים כלי סעודה של מתכת או של זכוכית, או כלים המצופים באבר מבפנים, אף על פי שהם חדשים צריך להטבילם במקוה או מעיין של ארבעים סאה".**

המצב כיום, כפי ששמעתי מהרבה שכונות בירושלים, וכן ממקומות שונים בארץ שלא רק שנסגרו מקוואות הגברים אלא גם סגרו את מקוואות טבילת הכלים..

יש לציין שהשימוש במקוה כלים בזמן שקיים חשש של הדבקות בוורוס הקורונה, עלול להיות בעייתי גם מצד המים ומה שנכנס בהם, וכן מצד התקהלות אנשים. לכן ראוי שיוסיפו לתוך המים חומר חיטוי למנוע קיום הווירוס בתוך המים. יתכן שישנם שאינם מודעים לכך. ולהזהר שלא להתקרב לזה לזה.

למעשה, היות ויש איסור להשתמש בכלי שאינו טבול, למרות שהשימוש בו אינו אוסר את האוכל שהכינו בו, בכל אופן מי שצריך לקנות כלים חדשים לפסח ואין לו מקווה הרי הוא במבוכה מה לעשות. יש לדון בכמה עצות.

במרדכי (שבת רמז תרעז, ע"ז רמז תתנט בהגה): **"מי ששכח ולא הטביל כלי מע"ש ומעיו"ט יתן הכלי לעובד כוכבים במתנה ויחזור וישאלנו ממנו וה"ל כשואל מן העובד כוכבים דאמר פ"ה דמס' ע"ז דא"צ טבילה"**. עצה זו מבוארת בשו"ע (או"ח סי' שכג) שאם בשבת יש כלי שאינו טבול שרוצים להשתמש בו במקום להיכנס למחלוקת האם מותר לטבול כלי בשבת, **וירא שמים יצא את כולם ויתן הכלי לא"י במתנה ויחזור וישאלנו ממנו, ואין צריך טבילה"**.

דין זה מובא גם ביו"ד (סי' קכ סעי' טז) אך הרמ"א מוסיף שאפשר לעשות כן גם במקום שאין מקוה: **"אם שכח ולא הטביל כלי מערב שבת או מערב יום טוב, יתנו לעובד כוכבים במתנה ואחר כך ישאלנו ממנו ומותר להשתמש בו. הגה: וכן יעשה אפילו בחול, במקום שאין לו מקוה (ב"י)"**.

אמנם הט"ז (יו"ד סי' קיח) מובא במ"ב (סי' ק לה) כתב שאחרי שבת או בימי חול בהזדמנות הראשונה צריכים לטבול את הכלי, שלא גרע ממשכון אם דעתו לשקעו בידו שצריך טבילה, וטלית שאולה אינו פטור אלא לי' יום דאח"כ נראה כשלו. ונחלקו האחרונים בענין ברכה זו"ל המ"ב: **"ויחזור וישאלנו - ומי"מ לאחר השבת צריך להטבילו כיון דלבסוף יהיה נשקע הכלי תחת ידו הוא כשלו כ"כ הט"ז והביא ראיה לזה ומי"מ יטבילנו בלי ברכה או יטביל כלי אחר עמו ויברך על שניהם"**.

נמצא שזו עצה טובה, לתת לגוי ואח"כ לחזור ולשאל ממנו.

וא"כ יש עצה לתת או למכור הכלי לגוי. אם אינו מצוי גוי לכאורה היה אפשר לסכם עם הרב שמוכר את החמץ (אם הדבר אפשרי) שבזמן מכירת חמץ לגוי הוא גם ימכור את הכלים שרוצים לפטור מטבילה. רק דא עקא שאין המכירה מתבצעת עד לפחות י"ג ניסן (במכירת י"ג) ובינתיים אסור להשתמש בהם. אלא אם דרך למכור לגוי קודם לכן.

יש לדון בעצה אחרת להפקיר את הכלי שטעון טבילה, ועי"כ לפטור אותו מטבילה. והנה מוזכר האפשרות להפקיר לפטור מציצת או מזוזה בגמ' בשבת קלא: **"וא"כ אולי זה עצה גם כאן"**.

אמנם המג"א (סי' יג ס"ק ח) דן אם אפשר לפטור בגד מציצת בשבת ע"י נתינה לאחר, וציין לגמ' בשבת שהזכירה אפשרות של הפקר ולא נתינה לאחר. והפמ"ג כתב למה לגבי טבילת כלים לא הוזכרה עצה זו, ותיירץ שכאן לא הטריחו להפקיר דיזכה בו אחר, או משום שהוא חוזר וזוכה כאשר הוא לוקח אותו מן ההפקר.

והנה כבר דנו על העצה הזאת בדברי הפוסקים. בשו"ת מהרי"ל דיסקין (קונטרס אחרון סי' ה אות קלו) דן בזה וכתב: **"והנה להפקיר בעצמו הכלי ושוב משתמש בו ולא ירצה לזכות, יש לעיין אי שייך כאן לשקועיה, כיון דליכא משקע, ושיעבודא נמי לית לי' על זה, אלא דאכה"ג כתב מג"א (או"ח סי' יג ס"ק ח) דהוי כשלו ממש, והדין עמו כדקיי"ל לענין מפקיר כרמו והשכים ובצרו. תדע, דלא תני הרמ"א הך תקנתא"**.

אמנם ידוע שסומכים על העצה של הפקר בפירות שביעית שיש ספק אם הגיע הזמן של ביעור, שמפקירים הפירות בפני ג' או ברה"ר כאשר אין אנשים ושוב מכניסים אותם לבית בלי לזכות, כדי שישארו הפקר עד זמן הביעור. ומצאתי כתוב כן בשו"ת מנחת שלמה (חי"ב סי' סו), ז"ל: **"הקונה מגוי כלי והפקירו ולקחו יהודי אחר ואינו מתכוין לזכות בו, כיון שאין לכלי בעלים אין חובה טבילה וממילא אין איסור השתמשות, ומה שלענין שבת לא נתנו עצה להפקיר אף שרבו המתירים להפקיר בשבת, היינו מפני שע"י ההשתמשות הוא נראה כחוזר וזוכה, ומיהו לענין חובת ביעור בשביעית שפיר סמכינן אהך תקנתא כשיש ספק בזמן הביעור להפקיר ומכיון שלא לזכות, היינו משום דלא אפשר בתקנה אחרת הקילו שם באופן ההפקר לזרוק לרה"ר בשעה שאין איש וחוזר וזוכה, ואפשר שבשעת הדחק יכולים גם בשבת להפקיר ולכוין שמשתמש כל השבת בשל הפקר"**.

לפיכך, בשנה זו מי שקנה כלים חדשים, ואין יכולים לטבול, ואין גויים מצויים בשכונתנו, בשעת הדחק הזו, אפשר לסמוך על העצה של ההפקר, אמנם בעי"ה כשיעבור זעם, יזכה בכלי, ויטבילנו כדין.